

UDSTILLINGER/EXHIBITIONS

Emma & Edvard – kjærlighet i ensomhetens tid. Munchmuseet i Oslo. 28. januar 2017–17. april 2017.

Hvordan stille ut en roman? Og kan en utstilling av Munchs malerier sammen med levende bilder gi oss en ny oppfattelse av hans arbeider? Med videoinstallasjon og maleri i samspill inviterer Munchmuseet oss inn til en ny presentasjon av Gustave Flauberts klassiker *Madame Bovary* og Edvard Munchs verk.

De siste par årene har Munchmuseet i Oslo hatt stor publikumssuksess med +*Munch*-serien, der Munchs verk har blitt stilt ut sammen med henholdsvis Bjarne Melgaard, Vincent van Gogh, Gustav Vigeland, Robert Mapplethorpe, Jasper Johns og Asger Jorns arbeider. I år gjør de et annet grep i sitt utstillingskonsept. I *Emma & Edvard – kjærlighet i ensomhetens tid* er det fortellingen om ensomhet som brettes ut for publikum, gjennom figurene Emma og Edvard presentert i videoinstallasjoner og på malerier. Til forskjell fra et hittil maskulint kunstnermøte introduseres nå den kvinnelige karakteren Emma, presentert gjennom Mieke Bals og Michelle Williams Gamakers videoer. Den nederlandske kulturteoretikeren og kunstneren Bal er også kurator for utstillingen, Ute Falck fra Munchmuseet er medkurator.

Iforlengelse av +*Munch*-serien kan man spørre seg hvorfor denne utstillingen ikke har fått navnet *Mieke+Munch*, siden Bal både er kurator og deltar med egne verk. +*Munch*-serien hadde et komparativt utstillingsgrep med fokus på teknikk, form, motiv og noen ganger biografisk liv, som tilbake i 2015 der to kronologiske tidslinjer var laget for å sammenligne

van Gogh og Munchs kunstneriske uttrykk, deres konfliktfylte liv og hvordan Paris ble et vendepunkt for dem begge. Men det er verken et historisk tidsbilde av Munchs liv eller hans utvikling som kunstner som skal settes i relieff, så hvem er da Emma og Edvard? Emma er protagonisten i videoinstallasjonen som vises i utstillingen. Den bygger på en film av Bal og Gamaker fra 2013, *Madame M*, som er en tolkning av Flauberts roman *Madame Bovary* fra 1857. Under arrangementet Kuratorsamtale i forbindelse med utstillingens åpningshelg fortalte Bal at Edvard er en karakter i Munchs malerier og ikke må forveksles med kunstneren selv. Bal bruker fortellingen om Emma og Edvard som et virkemiddel for å se Munchs malerier og kanskje også Munch selv på nye måter. Gjennom temaer som uro, ensomhet, desperasjon og fantasier ønsker utstillingen å få publikum til å reflektere over samspillet mellom verkene, står det på museets hjemmeside. Refleksjonen kan også overføres til eget liv – hvis vi tillater det.

REMEDIERING, LITTERATUR SOM FILM OG MALERI SOM FOTOGRAFI

Åtte videoinstallasjoner og syttifem av Munchs malerier, litografier og tresnitt fyller alle Munchmuseets utstillingsflater spredt over syv rom. Veggene har en lys grå farge og rommene er inndelt i syv temaer, henholdsvis "Filmatiske virkemidler og ensomhet", "Fostring og dannelse", "Fantasier", "Ensomhet", "Opprør", "På dypet" og "Slutt". Tematikken i det første rommet inviterer besøkende til å se på Munchs malerier som fotografier, som stillbilder og dermed hendelser fanget i øyeblikk som egentlig er i bevegelse og på vei ut av bildeflaten. Her er det ingen videoinstallasjoner og for besøkende kan rommet fungere som en introduksjon til hvordan vi skal se Munchs malerier i møte

Fig. 1. Bilde fra utstillingens tredje rom "Fantasier". Foto: Ove Kvavik, 2017, Munchmuseet.

med det levende bildet som introduseres i utstillingens andre rom.

Filmen *Madame B* er en remediering av Flauberts roman, hvor fortellingen om Emma og hennes skjebne blir fortalt gjennom levende bilder istedenfor tekst. Remediering viser til logikken i nye medier hvor eldre praksiser blir presentert i et nytt format. Det innebærer ikke bare nye teknologiske praksiser, men er en transformasjon av eksisterende medier (Bolter & Grusin 1999). Ved å plassere Munchs malerier sammen med videoinstallasjonene viser Bal frem det fotografiske og filmatiske potensialet i Munchs arbeid og får praktisert sin særegne metode som er å lese utstillinger som narrativ og film (fig. 1). I Munchs motivvalg og perspektiv gjenkjenner hun det fotografiske utsnittet, der figurene i motivet kuttes ved midjen som et snapshot snarere enn et portrett. Det er som om menneskene er i bevegelse, og snart ute av bildet etter at Munch har fryst et øyeblikk på Karl Johan, på et bordell eller i et bryllup. I "Exhibition as film" (2007) argumenterer Bal for at de besøkende og verkene i

utstillingsrommet, og verkene seg imellom, interagerer med hverandre. Måten kunstverkene er plassert i forhold til hverandre og snakker sammen på, bygger opp utstillingen og driver handlingen og publikum videre. Publikums bevegelse gjennom utstillingsrommene driver dem også gjennom hendelsesforløpet i fortellingen om de to karakterene. "Fostring og dannelse", "Opprør" og "Slutt" gir meg assosiasjoner til bokkapitler eller scenene i en film. Det er et tydelig grep som viser at Bals narrative konsept er gjennomgående, der de tematiske navnene for hvert rom også indikerer utstillingens begynnelse og slutt (fig. 2).

Et begrep Bal er opptatt av i sin tolkning av Emma er *emosjonell kapitalisme*, kunne hun fortelle under Kuratorsamtalen i forbindelse med utstillingens åpningshelg. Emosjonell kapitalisme er et begrep Bal låner fra sosiologen Eva Illouz, og er en prosess hvor følelsesmessige og økonomiske forhold definerer og former hverandre gjensidig (Illouz 2007). Begrepet er beskrivende for en tendens som fremdeles føles aktuell. Det handler om at mennesker som er

Fig. 2. Bilde fra utstillingens siste rom "Slutt".
Foto: Ove Kvavik, 2017, Munchmuseet.

oppvokst i et vestlig kapitalistisk samfunn lever med en forventning om å ha en konstant lykkefølelse som man prøver å opprettholde ved å kjøpe ting. Kjøpegleden er kortvarig og fører til et større forbruk hvor man bruker penger over evne og havner i gjeld. Flaubert skrev romanen som en kommentar til datidens samfunn, mens Bal og Gamaker har valgt å plassere historien om Emma i vår egen samtid. At *Madame M* ikke er omgjort til et kostymedrama fra 1800-tallet gjør Flauberts kritikk av datidens kapitalistiske fremmedgjøring relevant i dag.

I videoinstallasjonene ser vi Emmas tragiske skjebne som et resultat av urealistiske forventninger til det livet hun har valgt, og av lengselen etter å oppleve kjærlighet. For ikke å føle på ensomheten innleder hun seksuelle forhold utenfor ekteskapet og utvikler et stort materielt forbruk. Mennene Emma innleder affærer med blir spilt av den samme skuespilleren som også har rollen som hennes mann, Charles. Dette er et filmatisk grep som ikke boken kan gjøre, men som poengterer Bal og Gamakers tolkning av Emmas valg: Det er ikke kjærlighet til mennene som driver Emma til utroskap, men hennes lengsel og søken etter selve kjærligheten. Dette viser oss også et konkret eksempel på hvordan remediering gir nytt spillerom i overføringen fra et medium til et annet.

EN NY FORTOLKNINGSRAMME

Fortellingen om Emma i videoinstallasjonene gir Munchs arbeider en ny kontekst. Bal har valgt ut maleriene etter sentrale temaer i videoinstallasjonene, det er også direkte sammenlignbare koplinger mellom billedmotivene og filmscenene. Monteringen av utstillingen er gjort slik at flere av verkene snakker til hverandre, for eksempel er Emmas bryllupsscene og maleriet *Bohemens bryllup* (fig. 3) plassert på motstående vegger i samme rom.

Utstillingsføreren med en kort innlednings tekst til hvert rom og dets tema, er helt nødvendig for å forstå hva videoinstallasjonene og maleriene kan fortelle oss. Denne er til utlån på museet og føreren trengs i utstillingen da det er sparsommelig med forklarende tekst på veggene. Bal ønsker at publikum skal være aktive observatører, ta del i fortellingen og slik bli medforfattere. Effekten dette gir binder sammen de ulike inntrykkene og opplevelsene vi blir konfrontert med av de ulike installasjonene. Sammenhengen mellom verkene kommer frem gjennom historien om Emma og Edvard, en sammenheng som vi som besøkende aktiverer og skaper (Bal 2007:75). I hvert rom er det plassert benker foran Munchs malerier, hvor man kan sette seg ned og betrakte dem. Lyden fra videoinstallasjonene høres mens vi studerer maleriene, og ved å montere mange av verkene lavt på veggene inviterer de oss ned på benkene og gir oss anledning til å ta oss tid til hver seksjon. Sittende på benken kan jeg betrakte både maleri og film og slik se nye ting i Munchs motiver som jeg ikke har sett før, men som i denne konteksten virker selsagt. Videosekvensen fra Emmas bryllup og Munchs *Bohemens bryllup* står godt opp imot hverandre og innbyr til nye fortolkninger av et kjent verk. Emmas fortvilelse i bryllupsscenen blir projisert til bruden i midten av motivet av *Bohemens bryllup*.

I utstillingens tittel er det lett å assosiere

Fig. 3. Bohemens bryllup, maleri av Edvard Munch fra 1925–1926. Foto: Ove Kvavik, Munchmuseet.

karakteren Edvard til Edvard Munch og med kjennskap til romanen bak videoinstallasjon blir vi kjent med Emma og hennes liv. Men hvordan jeg som publikum skal vite at Edvard i *Emma & Edvard* ikke er Edvard Munch er uklart. Det er også med på å gjøre denne utstillingen interessant. Som kurator har Bal valgt ut flere av Munchs selvportrett, men i utstillingen skal de representere en karakter i Munchs arbeid. Formidlingsgrepet minner oss på at all representasjon er en tolkning og fremstilling, enten det er Munchs eget selvportrett eller Bals kuratering av hans verk. I den tidligere nevnte Kuratorsamtale uttalte Bal at hun ønsker å redde Munch fra hans egen biografi og at vi må legge bort det vi vet om Munchs eget liv før vi går inn i utstillingen. Jeg

oppfatter ikke Bal som uinteressert i kunstneren bak verket, men heller at hun oppfordrer oss til å bli kjent med kunstneren gjennom verket. Flaubert skal ha uttalt at karakteren Emma var basert på ham selv, og gjennom karakteren i videoinstallasjonen blir vi ikke bare kjent med romanen *Madame Bovary*, men også Flaubert.

FLAUBERT+MUNCH

Som enda et forslag kunne utstillingen i forlengelse av de forrige årenes tematiske utstillinger fått navnet *Flaubert+Munch*. Bal fører sammen maler og forfatter i en felles tematikk om ensomhet. Mediebruken og hvordan verkene står i forhold til hverandre gjør at de snakker sammen. Vi ser klare og subtile sam-

menhenger mellom Emma og Edvard, som åpner opp for å stille nye spørsmål til Munchs motiv og som menneske, men også til Emma. Filmen *Madame M* gjenintroducerer romanen *Madame Bovary*, eller Emma, i en moderne drakt og gir den klassiske romanen fra midten av 1800-tallet aktualitet for et nytt publikum. Om fortellingen vekker mer interesse etter at utstillingsbesøket er over, finner man romanen som en del av museumsbutikkens sortiment.

Utstillingen har stort sett blitt godt mottatt av kritikere i norske aviser. Aftenpostens anmelder beskrev den som Munchmuseets beste utstilling hittil, og Lars Elton fra Dagsavisen roste utstillingens tematikk for sin ubehagelige aktualitet (Bahr 2017, Elton 2017). Det kritikerne synes å enes om er det vellykkede visuelle utstillingsdesignet og presentasjonen av Munchs verk og Bals videoinstallasjoner. Ved å la Munchs bilder møte det levende bildet har Bal evnet å se hans malerier på en ny måte, som publikum også gis muligheten til å oppdage. Men ikke alle anmelderne har vært like begeistret for Bals blikk på Munchs verk. Morgenbladets anmelder Oda Bahr kritiserer Bal for at hennes tolkning av Munch blir en forflatning av hans sjelelige uttrykk der melankoli, lidenskap og lengsel forveksles eller forenkles til fellesbetegnelsen ensomhet (Røed 2017). Men Bal insisterer på at Edvard er en karakter i Munchs verk og løsriver seg dermed fra den historiske konteksten som Bahr etterlyser. Edvard er ikke Munch selv, men en karakter Bal mener hun finner i hans verk og slik selv er med på å skape. Hennes doble rolle som både kunstner og kurator overskrider en tradisjonell kuratorrolle og hun leker med skillet mellom fantasi og virkelighet.

Utstillingen fungerer godt på flere plan og det er mange lag som kan analyseres for å gi et fullverdig bilde av dens omfang. Bals interdisiplinære tilnærming og hennes narrative

framstilling av utstilling som film, gir publikum et grunnlag for selv å oppleve fortellingen som utspiller seg på lerret og skjermer, mellom maleri og video. Temaet i utstillingen og fortolkningen av Flauberts roman aktualiseres og gjør publikum delaktige i utstillingens fortelling mens vi beveger oss fremover i Emmas og Edwards historie, rom for rom. Utstillingen gir ikke svar, men den åpner for store eksistensielle spørsmål, og evner samtidig å presentere både en historisk roman og Edvard Munchs verk i en ny kontekst. Bal mestrer å vise et lite utforsket potensial i sin kuratering av Munchs malerier. Emma & Edvard – kjærlighet i ensomhetens tid utfordrer den tradisjonelle oppfatningen av hvordan litteratur og biografisk liv kan stilles ut.

LITTERATUR

- Bahr, Oda 2017. "Kjærlighet i kjedsomhetens tid." *Morgenbladet*, 2. februar 2017.
- Bal, Mieke 2007. "Exhibition as film." I Sharon Macdonald & Paul Ed (red.). *Exhibition Experiments*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 71–93.
- Bolter, Jay David, & Richard Grusin 1999. *Remediation. Understanding New Media*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Elton, Lars 2017. "Kjærlighet og ensomhet i moderne tid." *Dagsavisen*, 31. januar 2017.
- Illouz, Eva 2007. *Cold Intimacies. The Making of Emotional Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Røed, Kjetil 2017. "Den beste Munch-utstillingen jeg har sett!" *Aftenposten*, 27. januar 2017.

Thea Aarabakke, MA, ph.d.-stipendiat,
Høgskulen i Sogn og Fjordane/IKOS,
Universitetet i Oslo
thea.aarabakke@ikos.uio.no

INDHOLD/CONTENT

FORORD/PREFACE

- 1 Brita Brenna

THEME SECTION: BODYWORKS

- 3 Introduction
- 5 Materializing the past. Mannequins, history and memory in museums. Insights from the Northern European and East-Asian contexts
Marzia Varutti
- 20 Performance and politics of authenticity in live ethnographic exhibitions
Anne Folke Henningsen
- 37 Facing skeletons. Reflections on three Stone Age portraits
Anne-Sofie Hjemdahl
- 58 Still standing. On the use of dioramas and mannequins in Sámi exhibitions
Silje Opdahl Mathisen

ARTIKLER/ARTICLES

- 73 Museer, drakt og tid
Bjørn Sverre Høl Haugen
- 90 Fluxus art amusement and the museum of gags. Objectification and bafflement, encounter and engagement at the museum
Peter van der Meijden
- 106 Museets nærvær. Et forsøg på at kortlægge dét, der ikke kan kortlægges
Theis Vallo Madsen

PROJEKTER/PROJECTS

- 123 Mindretal og minoriteter på museum – en museologisk konstruktion
Peter Dragsbo
- 132 Deaccessioning and collections development in Finnish museums
Minna Sarantola-Weiss & Emilia Västi

ANMELDELSER/REVIEWS

Afhandling/Dissertations

- 143 Staffan Lundén: Displaying Loot. The Benin Objects and the British Museum
Fredrik Svanberg
- 148 Nina Robbins: Poisto museokokoelmasta. Museologinen arvokeskustelu kokoelmahal-linnan määrittäjänä. (Museum Collection Disposal. The Role of Museological Value Discussion in Collection Management)
Kerstin Smeds

Udstillinger/Exhibitions

- 152 Emma & Edvard – kjærlighet i ensomhetens tid. Munchmuseet i Oslo
Thea Aarabakke

Bøger/Books

- 157 Poul Ferland: Hvad er et kunstmuseum i dag? Et essay om kunstmuseets filosofi
Oivind Storm Bjerke

FORSIDEFOTO: *The delicate issue of ethnographic presence displayed when contemporary bodies are mirrored in their historic counterparts. Ernst Manker, curator and researcher at the Nordic Museum in Stockholm, guides a group of students from the Sami Folk High School (Samernas folkhögskola, Jokkmokk) in his exhibition The Lapps, in 1954. The image shows the middle part of a reindeer raid, conducted by the classic Lappish Equipage, described by Silje Opdahl Mathisen in her article. The photo, the exhibition and the work of Manker will be analysed by Eva Silvéen in her forthcoming book Friction. Ernst Manker, the Nordic Museum and the Sami Cultural Heritage. Photo: The Nordic Museum.*